Habibe wijdt studie aan nationale dichter
Een 'typisch Laufferiaanse zwaarmoedigheid'

= door Wim Rutgers =

"Dat is een wezenlijke functie van de recensent en zijn stukjes: het zwijgen over literatuur doorbreken, kunst tot onderwerp van discussie maken", schrijft de Amsterdamse criticus Michiel van Kempen in zijn *De geest van waraku* (1993), een bloemlezing uit door hem tussen 1985 en 1993 geschreven recensies van Surinaamse literatuur. Dat kunnen ook wij ons aantrekken. Niet alleen de directe dagbladkritiek is bij ons mondjesmaat, van diepergravende artikelen hebben we ook niet zo veel. Daarom alleen al is het verschijnen van Henry Habibes analyse van het poëtisch werk van Pierre Lauffer, door hem ooit de 'nationale dichter van Curaçao' genoemd, van belang.

Henry Habibe heeft in zijn inmiddels ruim een kwart eeuw durende literaire activiteiten steeds weer de volle aandacht gevraagd voor het Papiaments: hij debuteerde in die taal met een aantal gedichten en besteedde er veel aandacht aan in 'zijn' tijdschrift *Watapana*. Een volgend kenmerk van Habibes activiteiten is de plaats die hij de Antilliaanse auteurs steeds in een wijder Caribisch referentiekader geeft. Op het ILA besteedt hij aandacht aan het literatuuronderwijs, waarbij hij pleit voor regionalisering ervan, waaronder hij verstaat dat docenten met de eigen Papiamentstalige Antilliaanse literatuur zouden moeten beginnen, vervolgens zouden dan de Caribische, de Zuid- en ten slotte de Noordamerikaanse aan bod moeten komen.

Zijn in *Literatuur op school* (1986) verkondigde standpunt: "Slechts in zoverre het voor een beter begrip van aspecten van deze regionale literaturen nodig is worden aspecten van andere literaturen behandeld", betekent een breuk met het bestaande literatuuronderwijs dat dominant op de Europese auteurs en werken gericht is en een breuk met het traditionele taalgebonden literatuuronderwijs, omdat het volgens hem vakoverstijgend gepresenteerd zou moeten worden.

In Habibes kritische werk is eveneens de grote aandacht voor het Papiaments aanwijsbaar, zowel voor de oudere prozaschrijvers uit het interbellum als onder meer de naoorlogse dichters als Pierre A. Lauffer, Luis H. Daal, Elis Juliana, en Arubaanse auteurs als José Ramón Vicioso en Federico Oduber.

Habibe is een polemicus die de discussie bepaald niet schuwt, impliciet of expliciet in fel debat met zijn collega's om daarmee standpunten te verhelderen - dat wordt hem niet altijd in dank afgenomen. Onlangs publiceerde Henry Habibe een in het Nederlands geschreven studie over het poëtische werk van Pierre Lauffer, onder de titel *Un herida bida ta*; een verkenning van het poëtisch oeuvre van Pierre Lauffer. Hij had aan het onderwerp al eerder enkele lezingen gewijd en een voorpublicatie in de *Beurs- en Nieuwsberichten* van 22 januari 1994 laten verschijnen. Zijn centrale uitgangspunt is Lauffers dichterlijke statements "Ik bemin de dolk van mijn zuster melancholie. Melancholie, mijn geliefde, mijn zuster en mijn meesteres. Welke vrouw kan jouw charme evenaren?"

OPZET

Habibe begint zijn analyse met Joseph Sickman Corsen (1855-1911) omdat hij in die dichter de pionier van de in het Papiaments geschreven poëzie ziet; pas een halve eeuw later werd met de poëzie van Pierre Lauffer opnieuw een artistiek niveau bereikt. Wat tussen de Eerste en de Tweede Wereldoorlog werd geschreven en gepubliceerd telt dus niet mee: "Na Jo Corsens *Atardi* zou het nog heel veel jaren duren voordat er weer lyriek van kwaliteit werd geproduceerd. Tussen Corsen en Lauffer liggen veel gelegenheidsgedichten en berijmde versjes. We zullen moeten wachten tot 1944, het jaar waarin Lauffer zijn *Patria* het licht doet zien."

Habibe gebruikte voor zijn achtergrond materiaal uit Lauffers biografie en Maritza Coomans-Eustatia's bibliografie, enkele al eerder door anderen gepubliceerde artikelen en interviews, maar ook ongepubliceerde documenten, persoonlijke brieven en getuigenissen van Lauffers vrienden als Jules de Palm (in Julio Perrenal), Colá Debrot en Luis Daal.

Een geselecteerde bibliografie van artikelen over Lauffer vinden we aan het einde, de bundels van Lauffer worden op pagina 22 opgesomd. De studie is in het Nederlands geschreven voor de lezers die het Papiaments niet (voldoende) beheersen, een standpunt dat Habibe bij zijn lezingen over Lauffer al eerder heeft ingenomen.

HENRY Habibe (geb. Aruba 1940) studeerde Spaans en was leraar aan het Colegio Arubano (1971-1977). In 1985 promoveerde hij in Leiden op de dissertatie *El compromiso en la poesía afro-antilliana de Cuba y Puerto Rico*. Habibe was werkzaam bij het Instituto Lingwistiko Antiyano (1983-1988) en is sindsdien literator/stafmedewerker op de afdeling Culturele Zaken van het Departement van Onderwijs op Curaçao.

Habibe was redacteur van het literaire tijdschrift Watapana (1968-1972), waarin hij creatief en kritisch werk publiceerde. Hij publiceerde drie dichtbundels: *Aurora* (1968), *Kerensentenchi* (1980) en *Yiu di tera* (1985). Daarnaast is Habibe actief als literair criticus. Hij verzorgde lezingen over Carabische literatuur en schreef artikelen in diverse tijdschriften en locale kranten.

Habibe begint met een biografische schets van Pierre Antoine Lauffer (Curaçao 22 VIII 1922 - 14 VI 1981). Van wat hij daarin vertelt was het meeste inmiddels wel bekend. Over Lauffers enthousiasme voor zijn leraarschap als docent Papiaments tekende Jos de Roo in zijn artikelenreeks *De andere Lauffer* heel wat minder positieve geluiden op. Het is jammer dat Habibe niet op Jos de Roo's interviewserie ingaat. Wat Pierre Lauffer tussen 1975 en 1981, de tijd dat hij een teruggetrokken leven leide, deed blijft onzeker.

■ *Henry Habibe bij het aanbieden van zijn boek 'Un herida bida ta', aan de gouverneur van de Nederlandse Antillen, Jaime Saleh.*

Habibe ontleent de titel van zijn studie aan het gedicht *Mi kontesta* uit de bundel *Kumbu*. Hij constateert dat Lauffers poëzie onlosmakelijk verbonden blijkt met het Curaçaose landschap, de creoolse samenleving en de liefde voor het Papiaments, met name in zijn oude vormen en woorden.

Habibe onderzoekt thematiek en vorm (de twee delen van zijn studie). De aangetroffen thema's zijn melancholie en doodsbesef, teleurstelling, liefde en hartstocht, bezwaard geluk, natuur en vertroosting, vaderlandsliefde, sociale betrokkenheid met een vraagteken.

DISCUSSIE

De bundel nodigt tot een aantal discussies uit. Ten eerste over de gevolgde werkwijze. Hoe vind je een thema in een literair werk; hoe dwingend zijn de door Habibe gevonden (en besproken) thema's? Zijn er andere mogelijk, misschien zelfs wel belangrijker? Joceline Clemencia zocht in haar door het Caraf gepubliceerde doctoraalscriptie: *Het grote camouflagespel van de OPI; een thematische benadering van de poëzie van Elis Juliana* (1989) naar een analyse-model, waarbij geen thema's over het hoofd gezien zullen worden. Maar ook zij moest toegeven dat een dergelijk model aan zekere subjectiviteit onderheven blijft.

Clemencia vindt vervolgens 106 thema's, die ze indikt tot zeventien primaire motieven en vervolgens tot vijf gemeenschappelijke en één centrale gedachte: 'het symbool van de camouflage'. Haar model levert in elk geval een grondige analyse op van het complete werk. Habibe is kennelijk op een vergelijkbare wijze te werk gegaan. Hij heeft (denk ik) Lauffers poëtische bundels gelezen, waarbij hem bepaalde thema's opvallen.

Deze thema's worden opgesomd, waarna er vervolgens voorbeelden uit de gelezen gedichten bij geciteerd worden. Zo wordt de analyse een subjectief circulair proces, waar evenwel niets op tegen is zolang het methodisch gebeurt en niet meer pretendeert dan een persoonlijke interpretatie. Habibe komt dan tot zijn conclusie: "Als we het poëtisch werk van Lauffer bestuderen, zien wij dat melancholie en doodsbesef steeds terugkerende thema's zijn."

Habibe citeert per thema voorbeelden uit het complete werk. Je zou ook chronologisch kunnen onderzoeken welke thema's in een bepaalde periode dominant zijn. Maar dat hoeft in dat geval volgens Habibe niet, want hij gaat van het standpunt uit dat in Lauffers poëzie dezelfde thema's steeds weer terugkeren, constanten vormen.

In het tweede deel — de studie naar de vorm van Lauffers poëzie — zal Habibe wel een ontwikkeling in Lauffers werken onderkennen. Dat brengt me tot het probleem van de scherpe scheiding tussen vorm en inhoud - terwijl we vroeger op school leerden dat vorm en inhoud immers één zijn. Dit vorm-deel is intussen wel het meest aansprekende van de studie.

Het zou interessant geweest zijn als er in de studie één complete interpretatie van een centraal gedicht opgenomen zou zijn waarin alles wat besproken is samenkomt, bij voorbeeld een metagedicht als *Rib'e dia ku mi logra*.

Dat Habibe Lauffers gedichten citeert in een aangepaste hedendaagse Curaçaose spelling 'ten behoeve van de uniformiteit' vind ik niet gelukkig. Hij had beter de oorspronkelijke spelling kunnen laten staan. De vertaling van de geciteerde gedichten werd gemaakt door Habibe zelf, Fred de Haas, Jules Marchena, Jules de Palm, Igma van Putte-De Windt en Raúl Römer.

VERDIENSTEN

Studies, analyses, interpretaties of hoe je ze maar wilt noemen, van enige omvang van Papiamentstalige poëzie zijn niet dik gezaaid. Het is daarom een goede gedachte om aan een belangrijke dichter als Pierre Lauffer speciale aandacht te schenken. Habibe maakt er een overzichtelijke inleiding in Lauffers poëzie van, waarin hij allerlei aspecten die hij al eerder behandeld heeft in lezingen en verspreide artikelen, nu uitgebreid en gesystematiseerd bij elkaar brengt. Dat gebeurt zorgvuldig want er is maar één keer van onnodige herhaling sprake: zie pagina 35 en 85.

"Heel bewust was hij (Lauffer) bezig het Papiaments te cultiveren tot een cultureel volwaardig expressiemiddel, waarmee hij alle gevoelens tot uiting kon brengen."

"De vraag: 'Wie ben ik? Wat ben ik?' heeft hij (Lauffer) langs culturele weg en in de binding tot de eigen taal willen beantwoorden. Had hij deze identiteitsgevoelens in een wereldtaal moeten uitdrukken? Zou hij dan wel oprecht ten opzichte van zichzelf geweest zijn?"

■ *Pierre Lauffer bij het houden van een voordracht (Archieffoto Amigoe)*

Habibe plaatst Lauffers poëzie in de context van wat de aankomende dichter op school gelezen had. Hij werd op het Sint Thomas College opgevoed met Gezelle, Perk, Kloos en andere Nederlandse Tachtigers. Habibe traceert dan ook invloed van Gorter op de gedichten in *Patria* (1944). Maar die invloed geldt alleen de beginnende, niet de ervaren dichter. Daarnaast situeert Habibe de dichter Lauffer in het Antilliaans literaire landschap door hem te vergelijken met J.S. Corsen en W.E. Kroon, het Latijnsamerikaanse Modernismo en in Caribisch perspectief (Cuba en Puerto Rico).

Aan het eerste deel van de studie — de thematiek — is er door anderen en Habibe zelf al meermalen gesproken en geschreven zodat die relatief bekend verondersteld mag worden. De afdeling 'vorm' is nieuw en zodra Habibe op verschillende momenten de lezer meeneemt met 'Laten we dit eens nauwkeuriger gaan bekijken' breekt voor mij het interessantste stuk van het boek aan. Habibe heeft heel nauwkeurig gekeken hoe Lauffers klanken, ritmes en woordkeus, hoe de originele beelden en de zins-, vers- en strofenbouw op de lezer 'werken'. Dit laatste hoofdstuk is het sterkste deel van deze studie!

Voor degenen die in Lauffer nog vooral de 'jolige' grappenmakende rokkenjager zagen, corrigeert Habibe dat traditionele beeld, zoals ook Joceline Clemencia met haar interpretatie het idee van Elis Juliana als lolbroek onderuit gehaald heeft. Habibe ziet in Pierre Lauffer een romantische, zeker geen realistische dichter, die vervuld van melancholie, de eilandelijke natuur emotioneel bezingt, die zijn hartstochtelijke gevoelens uit en vlucht uit de werkelijkheid. Daarom gaat voor Habibe Debrots vergelijking met Nicolás Guillén en Luis Palés Matos niet op. Stilistisch ontwikkelde Lauffer zich vanuit een vertrekpunt van Nederlandse Tachtiger invloed, via populariserende folkloristische elementen, tot het geheel ontstijgen aan de lokale kleur naar een 'hoogst eigen stijl': "Door zijn scherpe observatievermogen en een groot taalgevoel heeft hij de poëzie in de landstaal tot een esthetisch gehalte weten te brengen", concludeert Habibe dan ook.

Intergrafia maakte er een mooi boekje van met duidelijke letters en een verzorgde lay out, al ben ik niet kapot van de wat knullige omslagtekening.

*Henry Habibe: **Un herida bida ta**; een verkenning van het poëtisch oeuvre van Pierre Lauffer'. 105 Pagina's ISBN 99904 0 076 8. Verkrijgbaar in de lokale boekhandels.*

Vandorp Eddine

De volgende bestsellers zijn binnen:

Promise me forever - *Lori Copeland*

Forgive us our sins - *Philip Luber*

"J" is for Judgement - *Sue Grafton*

Assumed Identity - *David Morrel*

Solo - *Robert Mason*

Komt u even langs?